

NEDERLANDSE VERENIGING VAN ARCHEOLOGEN (NVVA), *HET HANDVEST* (1995)

Inleiding

Het doel van de Nederlandse Vereniging van Archeologen is het creëren van een platform voor overleg en discussie, het ontwikkelen van normen en het vaststellen van een gedragscode voor de leden, zodat ook voor de buitenwacht duidelijk is wat het waardenstelsel van de beroepsgroep is en wie zich hieraan conformeren, en het behartigen van materiële en immateriële belangen van de leden. De NVvA biedt haar leden een organisatorisch kader voor de ontplooiing van activiteiten op vakinhoudelijk gebied.

Na oriëntatie op al bestaande archeologische beroepsverenigingen in het buitenland, op niet-archeologische beroepsverenigingen in het binnenland en na enige voorstudie op de eerste twee hierboven genoemde punten, is op 25 oktober 1995 overgegaan op oprichting van de “*Nederlandse Vereniging van Archeologen (NVvA)*”. Daarbij is ook een “*Handvest NVvA*” vastgesteld, hetgeen u hierbij in extenso aantreft, evenals een memorie van toelichting daarop.

Het bestuur heeft in februari 1996 bepaald dat leden van de vereniging statutair gehouden zijn de tekst van het *Handvest* te onderschrijven, die daarmee als ethische code een verplichting inhoudt waarop de NVvA-leden kunnen worden aangesproken. Bij handelen dat naar het oordeel van het bestuur strijdig is met de geest van het *Handvest*, kan het bestuur disciplinair tegen een lid optreden. Nadere bepalingen dienaangaande worden in het huishoudelijk reglement opgenomen.

Concept eerste artikel

Aan de ethische code, die zal moeten worden uitgewerkt in met een “praktische handelingsleidraad” heeft de NVvA inmiddels een concept-eerste artikel voor het *Handvest* ontwikkeld, dat op de jaarvergadering aan de leden ter goedkeuring zal worden voorgelegd. Daarmee zouden talloze kritische incidenten van te voren kunnen worden voorkomen:

Archeologen zijn professionals

Een archeoloog is hij of zij die na het verkrijgen van een erkend academisch getuigschrift betaald en legaal, en binnen zijn of haar specialisatie of ervaringscompetentie, werkzaam is in of rond onderzoek, beheer en behoud van archeologisch erfgoed. Dat brengt een recht met zich mee: het met gezag (be)oordelen en handelen. Daartegenover staat de plicht van het erkennen en actief kenbaar maken van de grenzen van de eigen competentie.

De drie hoofdregels:

I. Archeologen zijn rentmeesters

Het archeologisch erfgoed (sites, voorwerpen *in situ*, openbare verzamelingen, documentatie) is bezit van de samenleving als geheel. Het gebruik ervan hoort ten dienste te staan voor iedereen. Als belangrijkste bron voor kennis over het menselijke verleden mag archeologisch materiaal niet aan de gemeenschap worden onttrokken voor persoonlijk winstbejag of privé-genoegen. Archeologen behoren naast hun onderzoek van het erfgoed ook actief bij te dragen aan duurzaam beheer en behoud ervan (“*niet meer dan nodig en niet minder dan vereist*”) ten dienste van de gemeenschap en hun specialistische kennis te gebruiken voor het creëren van een breed maatschappelijk draagvlak daarvoor.

II. Archeologen zijn aanspreekbaar en aansprakelijk

Archeologisch onderzoek in de brede zin van het woord is pas gerechtvaardigd wanneer dat gebeurt onder de erkenning dat daarvoor publiekelijk verantwoording hoort te worden afgelegd. Archeologen zijn daarom gehouden al het redelijk mogelijke te doen om iedereen wiens belangen door hun handelen geraakt kunnen worden, daar actief bij te betrekken: grondeigenaren, gemeenten, provincies, georganiseerd particulier initiatief, belangengroeperingen, collega-archeologen, pers en publiek.

III. Archeologen gaan commercialisering van erfgoed tegen

Het kopen en verkopen van voorwerpen die uit hun context zijn verwijderd, draagt bij tot de vernietiging van vindplaatsen. Archeologen onthouden zich daarom van activiteiten die de commerciële waarde verhogen of de handel stimuleren in archeologisch materiaal dat zich buiten openbare collecties bevindt of dat niet voor wetenschappelijk onderzoek toegankelijk is. In musea werkzame archeologen zijn onderworpen aan de *Museale Gedragscode* van de NMV (1991).

Drie daaruit volgende regels:

IV. Archeologen doen actief aan voorlichting, educatie en participatie

Archeologen betrekken de samenleving bij hun activiteiten met het oog op (1) het creëren van een breder draagvlak voor bescherming en behoud van het erfgoed, (2) het geven van inzicht en gebruik van archeologische methoden en technieken voor het begrijpen van menselijk gedrag in het verleden, en (3) het overdragen van archeologische beelden van het verleden. Archeologen zijn zich ervan bewust dat er vele verschillende soorten participanten in de samenleving bestaan: onderwijs, politiek en bestuur, bedrijfsleven, milieu- en natuurkringen, ouderen, media, etc. Wanneer archeologen daartoe niet zelf in staat zijn, horen ze het uitvoeren van deze participatie-activiteiten door anderen actief te bevorderen. Waar anderen zelfstandige initiatieven op dit gebied nemen, dienen archeologen die actief en in samenwerking te ondersteunen met het oog op betere bescherming en behoud van en omgang met het archeologische erfgoed.

V. Archeologen zijn geen intellectueel eigenaar van archeologische kennis

Kennis over het archeologisch erfgoed is onderdeel van dat erfgoed en hoort, behoudens tijdelijke situaties met het oog op redelijke eisen van studie of van beheer en behoud, openbaar toegankelijk te zijn. Die kennis is geen persoonlijk bezit, van onderzoeker noch van opdrachtgever. Dit geldt voor alle stadia van kennisverwerving: van inventarisatie, detectie en waardestelling tot site-documentatie en wetenschappelijke rapportage. Deze kennis moet binnen een redelijke termijn actief openbaar worden gemaakt.

VI. Archeologen behouden materiaal en documentatie duurzaam

Gedecontextualiseerde voorwerpen en de schriftelijke / grafische documentatie van het archeologische erfgoed zijn onlosmakelijk verbonden met het erfgoed zelf en vormen bij het verdwijnen ervan de enige nog consulteerbare bron. Archeologen werken daarom actief aan het behoud en de duurzame toegankelijkheid van archeologische verzamelingen, gegevensbestanden en documentatie, en ondersteunen soortgelijke inspanningen van anderen. Archeologen bevorderen het verantwoordelijk onderzoek daarvan door collega's, studenten en derden als een middel voor het *in situ* bewaren van het erfgoed.

Toelichting

1. Het Handvest is de *basis* waarop de initiatiefnemers van de NVvA de maatschappelijke plaats van verantwoorde archeologiebeoefening zien.
2. "Archeologie" is altijd een (combinatie) van de volgende drie dingen, in verschillende mate van juistheid en relevantie gedefinieerd:
 - a. het *materiaal*: losse dan wel samenhangende materiële verschijnselen van een zekere ouderdom, die grotendeels of uitsluitend met behulp van archeologische methoden kunnen worden onderzocht (ecofacten, geïsoleerde vondsten, museale collecties, het bodemarchief, in alle gevallen in samenhang met een zo groot mogelijk totaal aan contextdocumentatie; het *metier*: de wetenschap met behulp waarvan onderzoek wordt gedaan naar het menselijk verleden op basis van materiële bronnen (a);
 - b. het *resultaat*: het uit (a) en (b) resulterende beeld ten aanzien van een bepaalde streek, periode of materiaalcategorie.
3. *Erfgoedzorg* is een functie van de samenleving om het zinvol voortbestaan van dragers van historisch-culturele waarden te waarborgen. De zorg voor de archeologische onderdelen van het cultureel erfgoed (a) onderscheidt zich van de zorg voor de andere delen daarvan (archieven, gebouwde monumenten, landschap) vooral in de methode waarmee het voorwerp van zorg wordt gedetecteerd en onderzocht. Er zijn echter tal van verbindingen. De wetenschap staat altijd ten dienste vandoor de samenleving direct of indirect gevraagde producten.

4. *Maatschappelijke betrokkenheid*; het archeologische erfgoed is eigendom van de gemeenschap en wordt plaatsvervangend gedetecteerd, beheerd, bestudeerd en bewaard. De “gemeenschap” is niet makkelijk eenduidig te definiëren, maar zal niet zelden in de eerste plaats territoriaal bepaald zijn (gemeente, regio, provincie). Afhankelijk van plaats en aard van het erfgoed kan echter ook door andere belangengroepen eigendom worden geclaimd (etnisch, religieus, intellectueel, sociaal).

5. De omvang en aard van het archeologisch erfgoed *veranderen* door de tijd heen, afhankelijk van wetenschappelijke vraagstelling (stand van kennis, paradigma's, onderzoekstechnologie en -sociologie) en maatschappelijke processen (cultuurverschuivingen: er worden andere waarden op geprojecteerd). De ingrepen die nu plaatsvinden beperken de mogelijkheden van andersdenkenden, nu en in de toekomst.

6. De hier voorgestelde regels zijn een vertaling van de *Principles of Archaeological Ethics* van de Society of American Archaeologists. Het Handvest bevat principes die dienen als richtingaanwijzing en zijn daarom alleen in zeer algemene termen verwoord. Praktische problemen (selectie en waardering, tijdelijke terughoudendheid in maatschappelijk risicovolle situaties, verhouding onderzoeker - opdrachtgever, omgang met metaaldetectie) horen er niet in thuis. Op specifieke terreinen (eigendom onder het NBW, ARBO-wetgeving, Monumentenwet) gelden al wettelijke voorschriften.

7. De principes uit het Handvest betreffen iedereen die, zelfgekozen of beroepsmatig, specifieke handelingen verricht op het gebied van detectie, studie, beheer, behoud en publieksparticipatie met betrekking tot het archeologisch erfgoed en daartoe door opleiding en/of ervaring gekwalificeerd is.

8. Het beschrijven van uitgangspunten voor gedrag werkt beperkend (“*tot hier en niet verder*”) maar ook bevrijdend (“*tot hier en niet tot daar*”). Het is daarmee een spiegel die de archeologische beroeps wereld zich voorhoudt. Het doel van deze exercitie is dus niet alleen om te komen tot een lijst van geboden, maar om via nadenken daarover een zelfbeeld te expliciteren en open te stellen voor kritiek.

Bronnen

- *Code of Conduct* (1994) en *Code of Approved Practice* (1993) Institute of Field Archaeologists (IFA, GB);
- *Museale Gedragscode* (1991) ICOM / Nederlandse Museumvereniging;
- *Special Report: Ethics in American Archaeology: Challenges for the 1990s* (1994) Society of American Archaeologists (SAA, VS);
- *De plaats van gemeentelijke archeologie binnen het archeologische vakgebied* (1991) J.F.H. Bloemers, “De gemeentelijk archeoloog tussen maatschappijgerichte en wetenschappelijke archeologiebeoefening”, R.R. Knoop / C.A.C. Jansen (red.), (Archeologisch Informatie Cahier nr. 7), AIC / Leiden 1994, 23-31;
- *Code of Professional Standards* (1994) Archaeological Institute of America.